

MU'ALLAKÂT, ŞERH VE BASKILARI, TERCÜMELERİ

Dr. Süleyman TÛLÛCÛ

I- MU'ALLAKÂT:

el-Mu'allakât, İslâm öncesi yedi Arap kasidesinin yer aldığı mecmuaya verilen isimdir. Bu mecmua, eski Arap şiiri mahsulünün en güzel numunelerini temsil etmekte olup, Arap edebiyatında emsalsiz bir mevki kazanmıştır (1). Yaygın olan kanaata göre, bu özel şiirleri Hammâd er-Râviye (öl. 156/772) toplamıştır (2).

1- "Mu'allakât" Adının Menşe'i ve Mu'allakât'a Verilen İsimler:

"*Mu'allakât*" adının menşe'i ve ifade ettiği anlam, oldukça kapalılık gösterir. İbn 'Abdi Rabbihî (öl. 328/940)'nin "*el-İkdu'l-Ferid*" adlı eserinde ilk defa yer alan ve çok yayılmış olan bir menkıbeye göre, bu şiirler, üstünlükleri dolayısıyla seçilmişler (3) ve Mısır keten bezinden yapılmış tomarlara altın harflerle yazılarak, Mekke'deki Kâbe'nin duvarlarına asılmışlardı (4). Maamâfih

1- A.F.L. Beeston, *Mu'allakât*, çev. Süleyman Tülücü, İİFD, III (1979), s. 419.

2- Ebu'l-Berekât İbnü'l-Enbârî, *Nuzhetü'l-Elibbâ, fi Tabakâti'l-Udebâ*, nşr. M. Ebu'l-Fađl İbrâhim, Kahire 1386/1965, s. 35; İbn Hâlikân, *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâ'u Ebnâ'i'z-Zamân*, nşr. İhsân 'Abbâs, Beyrut 1969, II, 206; Corci Zeydân, *Târîhu Âdâbi'l-Lugati'l-'Arabiyye*, Beyrut (ts.), II, 411; Nâşruddin el-Esed, *Meşâdiru's-Şi'ri'l-Câhili ve Kıymetuhe't-Târîhiyye*, Kahire 1962, s. 169, R.A. Nicholson, *A Literary History of the Arabs*, Cambridge 1969, s. 128; I. Goldziher, *A Short History of Classical Arabic Literature*, translated by J. Desomogyi, Berlin 1966, s. 32-33; C. Van Arendonk, *Hammâdürrâviye*, İA, V/I, 194; ayrıca bk. M.J. Kister, *The Seven Odes. Notes on the Compilation of the Mu'allaqât*, RSO, XXXIV (1969), s. 27 v. dd.; M. Bakir Alwan, *Is Hammad the Collector of the Mu'allaqât*, IC, XXXV (1971), s. 263 v.dd.

3- Rivâyete göre, bu şiirler, 'Ukâz, panayırında tenkit süzgecinden geçtikten sonra seçiliyorlardı. Bk. R.A. Nicholson, a.g.e., s. 101; Muhammed Huseyn Heykel, *Fi Menzili'l-Vahy*, Kahire 1967, s. 390.

4- İbn 'Abdi Rabbihî, *el-İkdu'l-Ferid*, nşr. Ahmed Emin v.b., Kahire 1385/1965, V, 269; Abdurrahman Fehmi, *Medresetü'l-Arab*, I, Kostantiniyye 1304, s. 76; R.A. Nicholson, a.g.e., s. 101; Cemal Muhtar, *Cahiliyye Devri Şiiri*, DD, I/I (1964), s. 48.

bu, "mu'allak" ("asılmış") kelimesinin mutata mânâsının aslını izah etmek maksadıyla uydurulmuş bir rivâyet (5) olduğu için, reddedilebilir.

Birçok ileri gelen müellifler (T. Nöldeke, C. J. Lyall, R. A. Nicholson), "Mu'allakât" kelimesinin "ilk" (6) ("değerli şey") isminden müstak olduğu (7) görüşüne sahip olmuşlardır. Yâni bu kelimenin anlamı "beğenilmiş kıymetli şiirler" olmalıdır (8).

Mu'allakât'a ayrıca, "el-Meşhûrat" (9) ("Meşhurlar"), "es-Seb'u'l-Tivâl" (10) ("Yedi Uzun Kasîde"), "es-Sumût" (11) ("Dizili İnciler"), "el-Muzehhebât" (12) "Yaldızlı Şiirler") ve "es-Seb'ıyyât" (13) ("Yediler" yâni "Yedi Kasîde") adları da verilmektedir.

2- Mu'allakât Şâirleri (14):

İbn 'Abdi Rabbihî, Mu'allakât şâirleri olarak şu şâirlerin adlarını vermektedir:

- 5- Ebu'l-Berekât İbnu'l-Enbârî (öl. 577/1181), yukarıda mezkûr eserinde (s. 35), bu rivâyetin uydurma olduğunu söylemektedir. Krş. Yedi Askı (el-Mu'allakâtu's-Seb') nşr. ve terc. Şerefeddin Yalıtıkaya, İstanbul 1943, Önsöz, s. 5; İsmâil Hâmi Dânişmend, İzahlı İslâm Tarihi Kronolojisi, I, İstanbul, 1960, s. 261 v.d.; Cemal Muhtar, a.g.m. DD, I/I (1964), s. 48.
- 6- Bu kelimenin anlamı için bk. el-Cevherî, eş-Şihâh, nşr. A. 'Abdulgafûr 'Attâr, Kahire 1377, IV, 1530; İbn Manzûr, Lisânu'l-'Arab, nşr. Dâru Şâdir, Beyrut 1388/1968, X, 268; ez-Zebîdî, Tâcu'l-'Arûs, Mısır 1307, VII, 22; 'Omer Ferrûh, Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî, Beyrut 1388/1969, I, 75.
- 7- C.J. Lyall, Translations of Ancient Arabian Poetry, London 1885, Introduction, s. XLIV; R.A. Nicholson, a.g.e., s. 101.
- 8- Diğer birkaç mânâsı için bk. J. Robson, The Meaning of the Title al-Mu'allakât, JRAS (1936), s. 83 v.dd.
- 9- A.F. L., Beeston, a.g.m., İİFD, III (1979), s. 419, 422.
- 10- Msl. bk. İbnu'n-Nedîm, el-Fihrist, Matba'atu'l-İstikâme, Kahire (ts.) s. 118; Ebu'l-Berekât İbnu'l-Enbârî, a.g.e., s. 35, 235, 264, 291, 372; R.A. Nicholson, a.g.e., s. 103.
- 11- Ebû Zeyd el-Çuresî, Cemheretu Eş'âri'l-'Arab, Beyrut 1383/1963, s. 80; İbn Reşîk, el-'Umde fi Mehâsini's-Şi'r ve Âdâbihi ve Nakdih, nşr. M. Muhyiddin 'Abdulhamîd, Mısır 1383/1963, I, 96; Cl. Huart, Arab ve İslâm Edebiyatı, çev. Cemal Sezgin, Ankara 1971, s. 17; I. Goldziher, a.g.e., s. 33; Mehmed Fehmî, Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye, I, İstanbul, 1917, 558; İsmâil Hâmi Dânişmend a.g.e., s. 261; Fuat Sezgin, Geschichte des Arabischen Schrifttums, Leiden 1975, II, 46.
- 12- İbn 'Abdi Rabbihî, a.g.e., V, 269; İbn Reşîk, a.g.e., I, 96; Nâsiruddin el-Esed, a.g.e., s. 169.
- 13- Ebû Bekr el-Bâkîlânî, l'câzu'l-Kur'an, nşr. es-Seyyid Ahmed Sakr, Kahire 1963, s. 159, krş. Ebû Bekr İbnu'l-Enbârî, Şerhu'l-Kaşâ'idi's-Seb'it'-Tivâl Câhiliyyât, nşr. 'A.M. Hârûn, Kahire, 1963, nâşirin mukaddimesi, s. 11; eş-Şehristânî, el-Milel ve'n-Nihâl, nşr. M. Seyyid Kîlânî Kahire 1381/1961, II, 244.
- 14- Mu'allakât ve Şâirlerinin hayatları için bk. İbn Kuteybe, eş-Şi'r ve's-Su'arâ', nşr. A.M. Şâkir, Kahire, 1966, I-II; Ebu'l-Ferec el-İşfahânî, Kitâbu'l-Ağâni, nşr. Dâru's-Şekâfe, Beyrut 1376/1957 v. dd., I-XXV; Bedevî Tabâne, Mu'allakâtu'l-'Arab, Kahire 1387; Fuat Sezgin, a.g.e., II, 46-53, 109-132; Süleyman Tülüçü, Mu'allakât ve Şâirleri Üzerinde İncelemeler, Erzurum 1979 (Atatürk Üniv.İslâmî İlimler Fakültesi, Doktora öncesi basılmamış seminer çalışması). Ayrıca bk. Muştafa el-Çalâyîni, Ricâlu'l-Mu'allakâti'l-'Aşr, Beyrut 1912.

İmru'ul-kays (öl. M. 545'e doğru), *Zuheyr* (öl. M. 609), *Tarefe* (öl. 564'e doğru), *'Antere* (öl. M. 600), *'Amr b. Kulşûm* (öl. M. 584'e doğru), *Lebid* (öl. 40/660-61) ve *el-Hâriş b. Hillize* (15) (öl. M. 570'e doğru). Umumiyetle bu yedi isim, *Mu'allakât* şâirleri olarak benimsenmiş bulunmaktadır. Tanınmış âlim Ebû 'Ubeyde (öl. 210/825), bu mutata olan listedeki *'Antere* ve *el-Hâriş b. Hillize*'nin yerine *en-Nâbiğa ez-Zubyânî* (öl. M. 604'den sonra) ve *el-A'sâ* (=Meymûn b. Kays (öl. 7/629))'yı koyar (16). Meşhur edebiyat âlimi İbn Kuteybe (öl. 276/889), *'Abid b. el-Ebras* (öl. M. 605)'ı (17) ve İbn Haldûn (öl. 809/1406) da *'Aklame b. 'Abede* (öl. M. 597) 'yi (18) *Mu'allakât* şâirleri arasında sayar. Bu duruma göre, *Mu'allakât*'a dâhil olan şâirlerin sayısı 10'u aşmaktadır.

Mu'allakât şâirlerinin en eskisi, M. VI. asrın ilk yarısında yaşamış görünen *İmru'ul-kays*'tir. Diğerleri bu asrın son yarısında yaşamışlardır. Bunlardan sadece *Lebid* (19) müsüman olmuş ve İslâm devrinde de uzun müddet yaşamıştır (20). Münekkitler ve antoloji müellifleri, bu şâirlere dâir pek çok menkıbeyi nesilden nesile nakletmişlerdir. Bunların bir özeti, A. J. Arberry'nin "*The Seven Odes*" (London 1957) adlı eserinde bulunmaktadır (21).

II- MU'ALLAKÂT'IN ŞERH VE BASKILARI (22):

Mu'allakât'ı teşkil eden kasideler, toplanmalarından itibaren büyük bir ilgi görerek, müteaddit kimseler tarafından şerh edilmiştir. Bâzıları (meselâ, Ebû Bekr İbnu'l-Enbârî, Ebû Ca'fer en-Naḥḥâs, ez-Zevzenî, et-Tibrizî v.b.), hemen hemen *Mu'allakât*'ın tamamını, bir kısmı (meselâ, Ebû Usâme Cunâde b. Muḥammed el-Ezdî, Muḥammed b. Bedriddîn el-'Avfî, Muḥammed Yârcenk Bahâdur v.b.) da, *Mu'allakât*'tan ancak bir veya birkaçını şerh etmiştir. Diğer taraf-

15- İbn 'Abdi Rabbihî, a.g.e., V, 269-270.

16- E.ü Zeyd el-Kureşî, a.g.e., s. 80; İbn Reşîk, a.g.e., I, 96; krş. Şevkî kayf, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, I, el-'Aşru'l-Câhili, Kahire, 1960, s. 176.

17- İbn Kuteybe a.g.e., I, 268.

18- İbn Haldûn, *Muḥaddime*, 4. baskı, Beyrut 1981, s. 581. Tr. trc. Zâkir Kadîrî Ugan, İstanbul, 1970, III, 266.

19- *Lebid* için bk. Süleyman Tülücü, *Lebid*, *Diyanet Dergisi*, sayı 98-99 (Temmuz-Ağustos 1970), s. 231-234.

20- Krş. Ebû Hâtim es-Sicistânî, *el-Mu'ammerûn ve'l-Veşâyâ*, nşr. 'Abdulmun'ım 'Amîr, Kahire 1961, s. 77.

21- A.F.L. Beeston, a.g.m., *İFD*, III (1969) s. 423.

22- *Mu'allakât*'ın metni genellikle şerhli olarak basılmış bulunmaktadır. Şerhsiz olarak basılan *Mu'allakât* metinleri arasında şunları zikredebiliriz: F.A. Arnold, *Septem Moallakat*, Leipzig, 1850; L. Abel, *Die Sieben Mo'allakât*, Berlin 1891; F.E. Johnson, *Mu'allakât, The Seven Poems Suspended in the Temple at Mecca*, London 1894; Seb'a-i Mu'allaka, *Cevnpûr*, 1900; es-Seb'u'l-Mu'allakât, Delhi 1905; *Yedi Askı (el-Mu'allakâtu's-Seb')*, İstanbul, 1943; *el-Mu'al-kâtu's-Seb'*, Kahire, 1368.

tan, bâzı müellifler (meselâ, İbnu's-Sikkît, es-Sukkerî, el-A'lem eş-Şentemerî, Hâsen es-Sendûbî v.b.) de *Mu'allakât* şâirlerinin divanlarını, dolayısıyla *Mu'allakâ* larını şerh etmişlerdir. Bu makalede bunlara temas edilmeyecektir. Aşağıda, *Mu'allakât*'ı şerh edenler, imkân nisbetinde eserleriyle birlikte, kronolojik bir sırada verilecektir:

- 1- el-Eşma'î (öl. 216/831): "*Kitâbu'l-Kaşâ'idi's-Sitt*" (23). Şerhi bize ulaşmamıştır.
- 2- İbnu's-Sikkît (öl. 246/861): "*Şerhu'l-Mu'allakât*" (24). Şerhi bize ulaşmamıştır.
- 3- Ebû Sa'îd eđ-Đarîr el-Curcânî, Ahmed b. Hâlid (öl. 282/895): "*Şerhu'l-Mu'allakâti's-Seb'*", Kahire, Dâru'l-Kutub, edeb, nr. 3911 (25).
- 4- Muhammed b. Ahmed İbn Keysân (öl. 299/911): "*Şerhu's-Seb' 'i't-Ŧivâl*" (26), Berlin, nr. 7440; London, India Off., nr. 800 (27). Parça halindeki neşirleri: M. Schlössinger, *Ibn Kaisân's Cmt. zur M. des 'Amr ibn KulŦûm*, ZA, XVI (1902), s. 15-64; F.L. Bernstein, *Des Ibn Kaisân Kmt. zur M. des Imru'ulŦkais*, ZA XXIX (1914-15), s. 1-77.
- 5- Ebû Muhammed el-Kâsim Muhammed b. Beşşâr el-Enbârî (öl. 304/916): "*Şerhu's-Seb' 'i't-Ŧivâl*" (28).
- 6- Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsim İbnu'l-Enbârî (öl. 328/840): "*Şerhu'l-Kaşâ'idi's-Seb' 'i't-Ŧivâl el-Câhiliyyât*" (29) (nşr. 'Ab-

23- İbnu'n-Nedîm, a.g.e., s. 88.

24- İsmâil Paşa, Hediyyetu'l-'Ârifin, Esmâ'u'l-Mu'ellifin ve Âşâru'l-Muşannifin, nşr. Kilişli Rifat Bilge v.b. İstanbul 1951-55, II, 536; ez-Zirikli, el-A'lâm, 3. baskı, Beyrut 1389/1969, IX, 255.

25- Fu'âd Seyyid, Fihrisu'l-MahtŦâtî'l-Muşavvere, Kahire 1954, I, 493; Fuat Sezgin, a.g.e., II 50 (burada eserin numarası 3900'dür).

26- Ebu'l-Berekât İbnu'l-Enbârî, a.g.e., s. 235.

27- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 50.

28- Bâzı eserlerde (es-SuyûŦî, Buğyetu'l-Vu'ât, nşr. M. Ebu'l-Fađl İbrâhim, Kahire 1384/1964-65, II, 261; Taşköprizâde Ahmed, Miftâhu's-Se'âde, nşr. Kâmil Kâmil Bekri, 'Abdulvehhâb Ebu'n-Nûr, Kahire 1968, I, 182; ez-Zirikli, a.g.e., VI, 16), onun böyle bir *Mu'allakât* şerhinin bulunduğu ifade ediliyorsa da, 'Abdusselâm M. Hârûn, bunu bir hatâ olarak görmekte ve bu şerhin, oğlu Ebû Bekr İbnu'l-Enbârî'ye ait olduğunu söylemektedir. Bk. Ebû Bekr İbnu'l-Enbârî, a.g.e., nâşirin mukaddimesi, s. 9.

29- İbnu'n-Nedîm, a.g.e., s. 118; Ebu'l-Berekât İbnu'l-Enbârî, a.g.e., s. 264; el-KıŦŦî, İnbâhu'r-Ruvât, nşr. M. Ebu'l-Fađl İbrâhim, Kahire, 1950-55, III, 208. Bâzı eserlerde (msl. bk. Yâkût, el-Ħamevî, Mu'cemu'l-Udebâ', nşr. Ahmed Ferid Rifâ'î, Kahire 1936-38, XVIII, 312; İbn Ħallikân, g.e., IV, 242; eş-Şafedî, el-Vâfi bi'l-Vefeyât, nşr. S. Dederling, Wiesbaden 1974, IV, 344) "*Şerhu'l-Câhiliyyât*" adı ile geçmektedir.

dusselâm M. Hârûn, Kahire 1963). Diğer parça halindeki neşirleri: O. Rescher, *Die Mo'allaqa des Tarafa mit dem Kmt. des Ibn el-Anbârî*, İstanbul, 1329/1911; aynı mll., *La "Mo'allaqa" de Antara avec le Cmt. d'Ibn al-Anbârî*, RSO, IV (1911-12), s. 301-331, VI (1914-15), s. 317-352, 931-959; aynı mll., *Die M. des Zuhair mit dem Kmt. des Ibn el-Anbârî*, MO, VII (1913), s. 137-195.

- 7- Ebû Ca'fer Muḥammed b. Aḥmed en-Naḥḥâs (öl. 338/950): "*Şerḥu'l-Ḳaşâ'idi't-Tis'i'l-Meşhûrât*" (30) (c. I-II, nşr. Aḥmed el-Ḥattâb, Bağdat 1393/1973). Parça halinde, daha önceki neşir ve tercümelere: *Tharaphae Mollakah cum Scholiis Nahas...*, arabice edidit, vertit, illustravit J.J. Reiske, Leiden 1742; *İmru'ulḳays Mu'allaka'sına olan şerhi, hulâsa olarak*, G.J. Lette tarafından neşredilmiştir (Leiden 1748); E.F.C. Rosenmüller, *Zohairi Carmen Al-Moallakah (Cvm Scholiis Zvzenii integris et Nachasi)*, Leipzig 1792, 2. basımı; Leipzig 1826; *An-Naḥḥâs' Cmt. zur M. des Imruul-Qais...*, nşr. E. Frenkel, Halle 1876; *Die M. des Zuhair mit dem Kmt. des... An-Naḥḥâs*, nşr. J. Hausheer, Berlin 1905.
- 8- 'Abdullâh b. Ca'fer İbn Deresteveyh (öl. 347/957): "*Tefsîru's-Seb'i't-Ṭivâl*" (31). Şerhi ele geçmemiştir.
- 9- Ebû 'Alî İsmâ'îl b. el-Ḳâsim el-Ḳâlî (öl. 356/967): "*Tefsîru'l-Mu'allakât*" (32). Şerhi ele geçmemiştir.
- 10- Ebû Maṣṣûr Muḥammed b. Aḥmed el-Ezherî (öl. 370/980): "*Tefsîru's-Seb'i't-Ṭivâl*" (33). VII/XIII. asırda Haleb'deki bir kütüphanede mevcuttu (34).
- 11- Ebû Usâme Cunâde b. Muḥammed el-Ezdi el-Herevî (öl. 399/1009): "*Naẓmu't-Tefsîr, Şerḥu Mu'allakâti İmri'ülḳays*", British Museum, Or., nr. 6638.

30- İbn Ḥayr, Fehrese, nşr. F. Codera, J.R. Tarrago, Bağdat 1963, s. 366, 369; krş. Ebu'l-Berekât İbnu'l-Enbârî, a.g.e., s. 291; İbn Ḥallikân, a.g.e., I, 100; es-Suyûtî, a.g.e., I, 362; ed-Dâvudî, Ṭabakâtu'l-Mufessirin, nşr. 'Alî Muḥammed 'Omer, Kahire 1392/1972, I, 68; Taşköprizâde Aḥmed, a.g.e., II, 83; ez-Ziriklî, a.g.e., I, 199.

31- İbnu'n-Nedîm, a.g.e., s. 100; el-Ḳıfî, a.g.e., II, 114; krş. İbn Deresteveyh, Taşhîhu'l-Faşih, nşr. 'Abdullâh el-Cubûrî, Bağdat 1975, nâşirin mukaddimesi, s. 27.

32- ez-Zubeydî, Ṭabakâtu'l-Naḥviyyîn ve'l-Luḡaviyyîn, nşr. M. Ebu'l-Faḍl İbrâhîm, Kahire 1373/1954, s. 203; İbn Ḥayr a.g.e., s. 355; İbn Ḥallikân, a.g.e., I, 226; es-Suyûtî, a.g.e., I, 453.

33- Yâkût el-Ḥamevî, a.g.e., XVII, 165; ed-Dâvudî, a.g.e., II, 62.

34- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 51.

- 12- Muḥammed b. Maḥmûd b. Muḥammed el-Miskân (35) (öl. ?).
- 13- el-'Omerî (öl. ?): "*Tefstru's-Seb'i't-Tivâl el-Câhiliyyât bi-Ġarîbihâ*" (36).
- 14- Ebu'l-Ḥaccâc Yûsuf b. Suleymân en-Nahvî, el-A'lem eş-Şentemerî (37) (öl. 476/1083).
- 15- Aḥmed b. 'Abdillâh b. Sa'id el-Enşârî (38) (V./XI. asır).
- 16- Ebû 'Abdillâh b. el-Huseyn b. Aḥmed ez-Zevzenî (öl. 486/1093): "*Şerhu'l-Mu'allakâti's-Seb'* (39). Neşir ve tercümelere: E. Menil, J. Willmet, *Antaræ Poëma Arabicum Moallakah cum integris Zuzenii scholiis...*, Leiden 1816; J. G. L. Kosegarten, *Amrui-ben-Kelthûm Taglebitæ Moallakam... Essusenî scholiis illustratam... in latinum transtulit*, Jena 1819; W. Knatchbull, *Harethi Moallakah cum scholiis Zuzenii...*, Oxford 1820; 'Abdurrahîm eş-Şafibûrî, M. Lumbsden, *The Seven Poems...*, Calcutta 1823; E.G. Hengstenberg, *Amrillkâisi Moallakah cum scholiis Zuzenii...*, Bonn, 1823; J. Vullers, *Harethi Moallaca cum scholiis Zuzenii...*, Bonn 1827; aynı mll., *Tarafæ Moallaca cum Zuzenii scholiis...*, Bonn 1829; S. Peiper, *Lebidî Amirîtæ Kasidam Moallakam... cum scholiis... Susenii...*, Breslau 1828 (40).

Doğuda neşredilmiş tam baskıları: Lübnan 1269; İstanbul 1277; Tahran 1282; İskenderiye 1288; Kahire 1277, 1292, 1304, 1311; 1315, 1319, 1328, 1340; Dehli 1895 (41); nşr. Dâru Şâdir,

- 35- Kâtib Çelebî, Keşfu'z-Zunûn 'an Esâmi'l-Kutubi ve'l-Fünûn, nşr. Şerefeddin Yalıtıkaya, Kilisli Rifat Bilge, İstanbul, 1971, II, 1741.
- 36- Ebû Ca'fer, en-Nahhâs, Şerhu'l-Kaşâ'idi't-Tis'i'l-Meşhûrât, nşr. Aḥmed el-Ḥaṭṭâb, Bağdad 1393/1973, I, nâşirin mukaddimesi, s. 53.
- 37- eş-Şentemerî, "altı şâir" (*en-Nâbiğa, 'Antere, Tarefe, Zuheyr, 'Alkame ve İmrü'ul-kays*) in şiirlerine bir şerh yazmıştır. Bk. R.A. Nicholson, a.g.e., s. 128; Brockelmann, A'lem, İA, I, 298. Ferdinân Tütel (el-Muncid fi'l-Edeb ve'l-'Ulûm Beyrut 1960, s. 25), onun "*Şerhu'l-Mu'allakâti*" adlı bir eserinin olduğunu söylüyorsa da, eski kaynaklarda böyle bir kayda rastlayamadık.
- 38- Ebû Ca'fer en-Nahhâs, a.g.e., I, nâşirin mukaddimesi, s. 53.
- 39- C. Brockelmann, Geschichte der Arabischen Litteratur, Supplementband, Leiden 1937, I, 35; ez-Zirikî, a.g.e., II, 249-250; 'Omer Rıdâ Kaḥḥâle, Mu'cemu'l-Mü'ellifin, Dimeşk 1376-81/1957-61, III, 309.
- 40- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 51.
- 41- Yûsuf Elyân Serkis, Mu'cemu'l-Maṭbû'âtî'l-'Arabiyye ve'l-Mu'arabe, Kahire 1346/1928, I, 1127-1129; F.E. Karatay, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Arapça Basmalar Alfabe Katalogu, İstanbul, 1953, s. 351-352.

- Beyrut 1382/1963; nşr. M. 'Alî Hâmdullâh, Dimesşk 1383/1963 (42); Beyrut 1972.
- 17- Ebû Bekr 'Aşım b. Eyyûb el-Betalyevsi (öl. 494/1100): "*Şerhu'l-Mu'allakâti's-Seb*" (43). Şerhi ele geçmemiştir.
- 18- Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. 'Alî el-Hâtîb et-Tibrizî (öl. 502/1109): "*Şerhu'l-Kaşâ'idi'l-Aşr*" (44). Baskıları: "*A Commentary on Ten Ancient Arabic Poems...*" adı ile nşr. C. J. Lyall (Calcutta 1894), tekrar basımı: N. J. Ridgewood, 1965; Kahire 1324, 1343, 1352, v.b. (45); nşr. Fahrüddîn Kâbâve, Haleb 1388/1969.
- 19- Mevhûb b. Aḥmed el-Cevâlikî el-Ḥuşrî (öl. 540/1145): "*Şerhu'l-Mu'allakât*", Paris, nr. 3279 (46).
- 20- Ebu'l-Berekât 'Abdurrahmân b. Muḥammed İbnu'l-Enbârî (öl. 577/1181): "*Şerhu's-Seb'i't-Tıvâl*" (47), Kahire, Dâru'l-Kutub'de bir yazma nüshası mevcuttur.
- 21- 'Alâ'uddîn 'Alî b. Muḥammed er-Rıdâ el-Ḥuseynî et-Tûsî (öl. ?) "*Mubârizu'l-Akrân fi Tahmisi'l-Mu'allakâti't-Tis'...*" adlı tahmisini 655/1256'da bitirmiştir. Paris, nr. 3075, 3076 (48); Kahire, Dâru'l-Kutub, edeb nr. 7599 (49).
- 22- Kemâluddîn Muḥammed b. Musâ ed-Demirî (öl. 808/1405): "*Şerhu'l-Mu'allakâti's-Seb*" (50). Şerhi ele geçmemiştir.
- 23- Aḥmed b. el-Fakîh Muḥammed b. Ebî Bekr (öl. ?): "*Şerhu'l-Mu'allakât*", Kılıç Ali Paşa, nr. 825 (51), te'lif tarihi: 828/1424 (52).

42- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 51.

43- es-Suyûtî, a.g.e., II, 24; krş. Kâtib Çelebi, a.g.e., II, 1740.

44- Ebu'l-Berekât İbnu'l-Enbârî, a.g.e., s. 372; İbn Ḥallikân, a.g.e., VI, 192; es-Suyûtî, a.g.e., II, 338; ed-Dâvûdî, a.g.e., II, 372.

45- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 51.

46- Georges Vajda, Index Général des Manuscrits Arabes Musulmans de la Bibliothèque Nationale de Paris, Paris 1953, s. 634.

47- İbn Şâkir el-Kutubî, Fevâtu'l-Vefeyât, nşr. İhsân 'Abbâs, Beyrut 1973-74, II, 294; es-Suyûtî, a.g.e., II, 87; Ebu'l-Berekât İbnu'l-Enbârî, a.g.e., nâşirin mukaddimesi, s. 8.

48- Georges Vajda, a.g.e., s. 486.

49- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 53.

50- Krş. Kâtib Çelebi, a.g.e., II, 1741.

51- Krş. O. Rescher, Die Mo'allaqa des Zuhair mit dem Kommentar des Ibn el-Anbârî, MO, VII (1913), s. 137; Yedi Askı, Önsöz, s. 8.

52- C. Brockelmann, a.g.e., Supplementband, I, 35.

- 24- Muḥammed b. Bedriddîn el-'Avfi (öl. 893/1488'e doğru): "*Tuḥfetu'l-Lebib*" (*İmru'ulḳays, Zuheyr ve ʿArefe'nin Mu'al-laḳa'larının şerhi*), Leiden, nr. 511; Paris, nr. 3404 (53).
- 25- Muḥammed b. İbrâhim b. Muḥammed el-Ḥaḍramî İbn Ḥarûf (H. VIII. asır): "*Şerḥun 'alâ Mu'allakâti's-Şu'arâ'i's-Sitteti'l-Câhiliyyîn*", Rabat, nr. 1792 (D 923) (54).
- 26- 'Abdulkadir b. Aḥmed b. 'Alî el-Fâkihî (öl. 982/1574): "*Fetḥu'l-Muğallakât li-Ebyâti's-Seb'i'l-Mu'allakât*" (55). Ragıp Paşa, nr. 1154 (56).
- 27- 'Os mân b. 'Abdirrahmân b. Ebî 'Alî et-Tenûhî el-Ma'arrî (öl. ?), Kahire, Dâru'l-Kutub, edeb, nr. 443. en-Naḥḥâs ve ez-Zevzenî şerhlerinin hulâsası (57).
- 28- Muḥammed b. 'Alî b. Faḍl el-Ḥuseynî et-Ṭaberî (öl. ?) : "*Kitâbu İmtâ'i'l-Başar ve'l-Ḳalb ve's-Sem' fi Şerhi'l-Mu'allakâti's-Seb'*", 1155-57/1742-44 yılları arasında te'lif edilmiştir. (58)
- 29- Aḥmed b. Aḥmed b. Muḥammed es-Sucâ'î (öl. 1197/1783): "*Şerḥu Kaşideti İmri'ilkays*" (*Muḥtaşar*), İskenderiye, Belediye, nr. 2482 (59)
- 30- Aḥmed b. Muḥammed b. 'Abdilkerîm el-Müsevî el-Mu'allim (öl. 1279/1862'ye doğru): "*Miftâhu'l-Muğallakât fi Şerhi'l-Mu'allakât*", Cambridge, Or. nr. 501 (8) (60).
- 31- Aḥmed b. Muḥammed b. İsmâ'il el-Mu'âfâ en-Naḥvî (öl. ?): "*Uḳûdu'l-Le'âli'i'l-Munsekât fi Şerhi's-Seb'i's-Sumûṭ ve's-Selâşi'l-Mulḥakât...*", Kahire, Dâru'l-Kutub, edeb, nr. 4576. Şerh, 1287/1870 yılında bitirilmiştir (61).

53- Aynı mll., a.g.e., II, 57; Supplementband, I, 35.

54- I.S. Allouche, A. Regragui, Catalogue des Manuscrits Arabes de Rabat, Paris-Rabat, 1954-58, II, 7-8.

55- Krş. Ḥuseyn Naşşâr, e-Mu'cemu'l-'Arabi, Mısır 1375/1956, I, 594.

56- Ahmed Türek, Ragıp Paşa Kütüphanesi'nde Bilinmeyen Bâzı Arapça Yazmalar, ŞM, II (1957), s. 99-100, Fuat Sezgin, a.g.e., II, 52 (Bu iki yerde eserin numarası 1151 olarak gösterilmiştir ki doğrusu 1154 olacaktır; krş. C. Brockelmann, a.g.e. Supplementband, I, 35; Yedi Aski, Önsöz, s. 8).

57- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 52.

58- Aynı mll., a.g.e., II, 52.

59- Aynı mll., a.g.e., II, 52.

60- Aynı mll., a.g.e., II, 52.

61- Aynı mll., a.g.e., II, 52.

- 32- 'Alî b. 'Alî eş-Şafîpûrî (öl. ?). Şerhi, H. 1291'de Hindistan'da basılmıştır (62).
- 33- Muḥammed b. İsmâ'il el-Enşârî eṭ-Tahtâvî (63) (XIII/XIX. asır).
- 34- 'Abdurrahîm b. 'Abdilkerîm (XIII./XIX. asır): "*Kitâbu Şerhi'l-Mu'allakât 'ale't-Temâm ve'l-Kemâl*", Kahire, Dâru'l-Kutub, nr. 13515z. ez-Zevzenî şerhinin telhîsi (64).
- 35- el-Feyd es-Sehârenfûrî el-Ḳureşî el-Ḥanefî (XIII./XIX. asır): "*Riyâdu'l-Feyd Şerhu'l-Mu'allakât*" (Lahor 1299/1881) (65).
- 36- 'Abdullâh Ḥasîb (öl. ?): "*İmru'ulḳays Kaştde-i Mu'allakasın Şerhi*" (İstanbul, 1316),
- 37- Ebû Firâs Muḥammed b. Muştafâ en-Na'sânî el-Ḥalebî (öl. 1362/1943): "*Nihâyetu'l-Ereb min Şerhi Mu'allakâti'l-'Arab*" (Kahire 1324/1906 (66), 1329/1911).
- 38- Aḥmed eş-Şinkîti (öl. 133/1913): "*el-Mu'allakât ev el-Ḳaşâ'idu'l-'Aşru't-Tivâl*" (Kahire 1329/1911); yeni neşirleri: "*Şerhu'l-Mu'allakâti'l-'Aşr ve Aḥbâru Ḳâ'ilihâ (Şu'arâ'ihâ)*" adı ile (Kahire 1913, 1338, 1945; Dâru'l-Endelus, Beyrut (ts.)).
- 39- Fu'âd Efrâm el-Bustânî: "*Tarefe ve Lebîd, el-Mu'allakatân*" (Beyrut 1929, er-Revâ'i' 24); "*Amr b. Kulşûm ve el-Hâriş b. Hillize, el-Mu'allakatân*" (Beyrut 1929, er-Revâ'i' 26).
- 40- Muḥammed Yârcenk Bahâdur: "*Aḥsemu's-Sebk fi Şerhi Ḳifâ Nebk*" (Haydarâbâd 1360) (67).
- 41- Aḥmed Tercânîzâde: "*Şerh-i Mu'allakât-i Seb*", Tebrîz 1348 hş., Farsça şerh (68).
- 42- Fevzî 'Aṭavî. Eseri 1969'da Beyrut'ta basılmıştır (69).

62- C. Brockelmann, a.g.e., Supplementband ,I, 936; Ebû Ca'fer en-Naḥḥâs, a.g.e., I, nâşirin mukaddimesi, s. 55.

63- Ebû Ca'fer en-Naḥḥâs, a.g.e., I, nâşirin mukaddimesi, s. 55.

64- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 52.

65- Yûsuf Elyân Serkis, a.g.e., II, 1471.

66- Yûsuf Elyân Serkis, a.g.e., II, 1861; A.S. Fulton, A.G. Ellis, Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum, London, 1926, s. 610; C. Brockelmann, a.g.e., Supplementband, .I, 36; Fuat Sezgin, a.g.e., II, 52.

67- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 52.

68- Ḥânâbâ Muşâr, Fihrist-i Kitâbhâ-yı Çâpi-yi Fârsî, Tahran 1350-53 hş., III, 3253.

69- Ebû Ca'fer en-Naḥḥâs, a.g.e., I, nâşirin mukaddimesi, s. 55.

III- TERCÜMELERİ:

Mu'allakât tam olarak veya parça hâlinde çeşitli Batı ve Doğu dillerine tercüme edilmiş bulunmaktadır.

1- Latinceye Tercümeleri:

J.J. Reiske, *Tharaphae Moallakah cum Scholiis Nahas...*, Leiden 1742 (71); L. Warner (*İmru'ulqays Mu'allaka'sını* Latinceye tercüme etmiştir; nşr. G.J. Lette, Leiden 1748 (72); E.F.C. Rosenmüller, *Zohairi Carmen Al-Moallakah (Cym Scholiis Zvzenii integris et Nachasi)*, Leipzig 1792, 2. basımı: Lepzig 1826, s. 1-7; L. Kosegarten, *Amru-ben-Kelthûm Taglebitae Moallakam... Essuseni scholiis illustratam... in latinum trasntulit*, Jena 1819; W. Knatchbull, *Harethi Moallakah cum scholiis Zuzenii...*, Oxford 1820 (73); J. Bolmeer, *Amrikaisi Moallakah arabice et latine...*, Lund 1824 (74); J. Vullers, *Harethi Moallaca cum scholiis Zuzenii...*, Bonn 1827 (75).

2- Fransızcaya Tercümeleri:

S. de Sacy, *Kalila wa-Dimna*, Paris 1816 (*Lebid'in Mu'allaka'sının* nşr ve tercümesi: s. 67 v. dd., 287 v. dd. (76); aynı mll., *Mém. de l'Acad. des Inscr. L*, 411 (77) (*İmru'ulqays Mu'allaka'sının* tercümesi); C. de Perceval, *Essai sur l'Histoire des Arabes Avant l'Islamisme*, Paris 1847-48, msl. bk. *İmru'ulqays Mu'allaka'sının* tercümesi: II, 326-332; *el-Hâriş'in Mu'allaka'sının* tercümeei: II, 366-373; *Zuheyr Mu'allaka'sının* tercümesi: II, 531-536; v.b.; A. Raux, *La Mo'allaka d'Imrou'l-Kais...*, Paris 1907 (78).

-
- 70- Yazmalarının bulunduğu yerler için bk. Fuat Sezgin, a.g.e., II, 52, *Mu'allakât*'ı şerh edenler konusunda toplu bilgi için bk. Kâtib Çelebi, a.g.e., II, 1740-41; İsmâil Paşa, a.g.e., I-II, tür. yer.; aynı mll., Keşfu'z-Zunûn Zeyli, nşr. Şerefeddin Yaltkaya, Kilisli Rifat Bilge, İstanbul 1972, II, 3, 229, 513 ve tür. yer.; Mehmed Fehmi, a.g.e., s. 614; Yûsuf Elyân Serkis, a.g.e., I, 1127-29; C. Brockelmann, a.g.e., Supplementband, I, 35-36; Yedi Asku, Önsöz, s. 6 v. dd.; Ebû Ca'fer en-Nahhâs, a.g.e., I, nâşirin muaddimesi, s. 51-55; Fuat Sezgin, a.g.e., II, 50-53.
- 71- Krş. Necib el-'Akîkî el-Mustesrikûn, Kahire 1964-65, II, 693, 704.
- 72- Cl. Huart, *İmru'ulqays*, İA, V/II, 988; krş. Fuat Sezgin, a.g.e., II, 49.
- 73- Ch. Pellat, *al-Hârith*, b. Hılliza, EI, III, 222.
- 74- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 49.
- 75- Necib el-'Akîkî a.g.e., II, 704.
- 76- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 49; krş. Necib el-'Akîkî, a.g.e., I, 182.
- 77- Cl. Huart, a.g. mad., İA, V/II, 988.
- 78- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 49.

3- Almançaya Tercümeleri:

A. T. Hartmann, *Die Hellstrahlenden Plejaden...*, Münster 1801; P. Wolff, *Muallakat. Die Sieben Preisgedichte...*, Rotweil 1857; L. Abel, *Die Sieben Mo'allaqât*, Berlin 1891; F.A. Müller, *Imrulkaisi Mu'allaka*, Halle 1869; T. Nöldeke, *Fünf Mo'allaqât, Übers. und Erkl.*, SBAW Wien, CXL-CXLIV (1899-1901) (Zuheyra, *Lebid*, 'Antere', 'Amr ve el-Hâriş'in Mu'allaka'larının tercümesi); B. Geiger, *Die Mu'allaga des Tarafa, Übers. und Erkl.*, WZKM, XIX (1905), s. 323-370, XX (1906), s. 37-80; S. Gandz, *Die Mu'allaga des Imrulkais, Übers. und Erkl.*, SBAW Wien CLXX (1913); Fr. Rückert, *Tarefe ve Lebid'in Mu'allaka'larını Almançaya tercüme etmiştir* (79); R. Geyer, *Zwei Gedichte von al-'A'sâ, hsg., übers. und erkl., II: Waddî' Hurairata*, SBAW Wien, CLXXXII (1919) (80).

4- İngilizceye Tercümeleri:

W. Jones, *Moallakât, or Seven Arabian Poems...*, (81) London 1782; C. J. Lyall, *Translations of Ancient Arabian Poetry*, London 1885; F. E. Johnson, *Mu'allakât. The Seven Poems Suspended in the Temple at Mecca*, Bombay 1893 ve London 1894 (82); Lady Anne Blunt and Wilfred Scawen Blunt, *The Seven Golden Odes of Pagan Arabia*, London 1903; A. J. Arberry, *The Seven Odes*, London 1957; Clouston, *Arabian Poetry*, Glasgow 1881, *Imru'ulqays Mu'allaka'sının* tercümesi: s. 1-14; C. J. Lyall, *The Mu'allagah of Maimûn al-'A'shâ*, Festschrift, E. G. Browne, 1922, s. 283-292; U. Schedler, *A Prose Translation of the M. of Labid by William Wright*, J. Sem. Stud. VI (1961), s. 97-104 (83).

5- İspanyolçaya Tercümesi:

Federico Corriente, *Las Mu'allaqât: Antologia Panorama de Arabia Preislamica*, Madrid: Instituto Hispano-Arabe de Cultura, 1974, 141 s.

6- İsveççeye Tercümeleri:

J. (B.M.) Bolmeer, Lund 1824 (84) (*Imru'ulqays Mu'allaka'sının* tercümesi); G. Vitestam, *Imra al-Qais, Mu'allaga*, Lund 1967, (85).

7- Rusçaya Tercümesi:

G. Murkes, Petersburg 1889 (86) (*Imru'ulqays Mu'allaka'sının* tercümesi).

79- Necib el-'Akiki, a.g.e., II, 699; Fuat Sezgin, a.g.e., II, 49.

80- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 49.

81- *Mu'allakât*'ın İngilizceye ilk tercümesidir. Bk. ez-Zirikli, a.g.e., IX, 146.

82- A.S. Fulton, A.G. Ellis, a.g.e., s. 610.

83- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 49.

84- Cl. Huart, a.g. mad., IA, V/II, 988.

85- Fuat Sezgin, a.g.e., II, 49.

86- Cl. Huart, a.g. mad., IA, V/II, 988; S. Boustany, *Imru'al-Qays*, EI, III, 1178; Necib el-'Akiki, a.g.e., III, 931.

8- Farsçaya Tercümeleri:

Mu'allakât, Şark dillerinden Farsçaya da tercüme edilmiştir. Bu tercümelerden biri, İstanbul'da Feyzullah Efendi kütüphanesinde 1661 numarada kayıtlı ez-Zevzenî şerhini hâvi bir mecmua içerisinde. Ne zaman ve kimin tarafından yapıldığı belli değildir. Yalnız sonundaki H. 723 tarihine ve yazıldıktan sonra aslıyla karşılaştırılmış olması kaydına bakılırsa, tercümenin bu tarihten önce yapılmış olduğu anlaşılmaktadır (87).

Ayrıca, 'Abdulleve Cevnpûrî tarafından, "*Seb'a-i Mu'allaka*" adı altında, Arapça metin, önsöz ve notlarla birlikte Farsçaya ve Hint diline tercüme edilmiştir (Cevnpûr, 1900, 24 s.). Bu eserde sadece, *Mu'allakât*'teki ve 1. ve 3. şiirlerin, yâni *İmru'ulqays* ile *Zuheyr*'in *Mu'allaka*'larının tercümeleri yer almaktadır. Yine son zamanlarda *Mu'allakât*, Arapça metni ile tam olarak Farsçaya tercüme edilmiş bulunmaktadır: 'Abdulmuhammed Âyetî, *Mu'allakât-i Seb'* (Tahran, 1345 hş., 144 s.) (89).

9- Hint Diline Tercümesi:

İmru'ulqays ve *Zuheyr*'in *Mu'allaka*'ları, yukarıda zikrettiğimiz gibi, 'Abdulleve Cevnpûrî tarafından "*Seb'a-i Mu'allaka*" adı altında Hint diline tercüme edilmiştir. Ayrıca, ez-Zevzenî şerhinden seçilmiş Arapça şerhli "*et-Ta'likât 'ale's-Seb'i'l-Mu'allakât*" (Dehli 1895) adlı umumî *Mu'allakât* şerhinde de u'l-Fekâr 'Alî ed-Devbendî'nin, Hint diliyle şerhleri yer almaktadır (90).

10- Türkçeye Tercümeleri:

Mu'allakât'in tam olarak Türkçeye tercümesi M. Şerefeddin Yaltkaya tarafından yapılmıştır: *Yedi Askı*, İstanbul, 1943. Manzum tercümesi: İ.Z. Eyuboğlu, *Yedi Askı*, İstanbul 1985. Diğer kısmî ve parça hâlindeki tercümeleri ise şunlardır: Hersekli Mehmed Kâmil, *Terceme-i Mu'allakât-i Seb'a*, Derse'âdet 1305 (*İmru'ulqays Mu'allakasının* tercümesi); 'Abdullâh Hâsîb, *İmru'ulqays Kaşide-i Mu'allakasının Şerhi*, İstanbul 1316; Şemseddin Sâmi, *el-Mu'allakâtü's-Seb'*, Kostantîniyye 1320 (tamamlanmamış, notlar hâlinde olup, basılmamıştır.) (91); Şerefeddin (Yaltkaya) *Arap Edebiyatı*, Bilgi Mecmuası, c. I, sayı 4 (Şubat 1329) s. 364-397; Aynı mll., *Yedi Askı'dan İmru-el-Kays* ve *Askısı*, "Tercümec. IV, sayı 19 (19 Mayıs 1943), s. 6-11; Mehmed Fehmî, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, I, İstanbul 1917/1332, tür. yer.: Cemal Süreya, *İmru'ulqays Mu'allaka*'sını nazmen

87- Yedi Askı, Önsöz, s. 8.

88- Edward Edwards, A Catalogue of the Persian Printed Books in the British Museum, London 1922, s. 391; A.S. Fulton, A.G. Ellis, 'a.g.e., s. 610.

89- Hânâbâ Muşâr, a.g.e., IV, 4826.

90- A.S. Fulton, A.G. Ellis, a.g.e., s. 610.

91- Ömer Faruk Akün, Şemseddin Sâmi, İA, XI, 415; Ağâh Sırrı Levend, Şemsettin Samî, nşr. TDK, Ankara 1969, s. 99.

Türkçeye tercüme etmiştir (92). Hayreddin Karaman, Bekir Topaloğlu, *Arap Dili ve Edebiyatından Tercemeler*, İstanbul 1967, s. 66-67 (*Ṭarefe* ve *Zuheyr*'in *Mu'allaka*'larından seçilmiş beyitlerin tercümeleeri); Talât Sait Halman, *Eski Uygarlıkların Şiirleri*, İstanbul 1974, s. 308 (*Zuheyr*'in *Mu'allaka*'sının çok az bir kısmının tercümesi).

92- Bk. Hüseyin Karakan, *Dünya Şiiri*, İstanbul, 1963, III, 190-192.

Kısaltmalar

- DD : Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri (Dergisi), Ankara.
- EI : The Encyclopaedia of Islam, New Edition, Leiden 1960 v.dd.
- IC : Islamic Culture, Haydarâbâd.
- İA : İslâm Ansiklopedisi, İstanbul.
- İİFD : Atatürk Üniv. İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi, Ankara.
- JRAS : Journal of the Royal Asiatic Society, London.
- MO : Le Monde Oriental, Uppsala.
- RSO : Rivista degli Studi Orientali, Roma.
- SBAW Wien : Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien.
- ŞM : Şarkiyat Mecmuası, İstanbul.
- WZKM : Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, Wien.
- ZA : Zeitschrift für Assyriologie, Berlin.